

„Principy“ podle Nicolaie Hartmanna

Nicolai Hartmann vychází z koncepce, že „principy“ nejsou nikdy „dány“ (rozumí se „nám“, i když on to „nám“ vynechává), ale že musí být „objevovány“, nikoliv „vyvozovány“. Princip nemůže být vyvozen z oblasti „faktů“, tedy ze „zkušenosti“, ale může být „uzřen“ ve struktuře toho, co je „dáno“, jako jeho předpoklad. Jde totiž o zvláštní vztah: „principy jsou tím, co je o sobě nezávislé a na čem závisí ostatní“ (7193, s. 78). A to platí pro všechny principy, tj. pro všechny oblasti – tedy pro principy v přírodě samé i v poznání přírody, v poznání vůbec (např. platí to o kategoriích bytí), a podle Hartmanna také pro oblasti společenských resp. mezilidských vztahů, tedy pro sféru etickou. Také v etice nemůžeme přistupovat k principům (tj. k tomu, co je apriorní – 79) přímo, „nýbrž jen oklikou – přes posterius“ (a Hartmann na tomto místě odkazuje ke své *Metaphysik der Erkenntnis*, 21925, S. 251-53). Principy tedy nejsou „dány“, ale etika je musí „také teprve ‚vysoudit‘, resp.. zpětně uzřít z konkrétních fenoménů“ (79). A pak pozoruhodně poukazuje na povahu těchto fenoménů, tj. toho, co už nám je „dáno“ v naší zkušenosti: „Principy jsou bohatě obsaženy v chtění, rozhodování a jednání, ve smýšlení, v postojích nebo v tiché účasti jako jejich určující složky. Musí tedy být možné je v nich uzřít. Avšak z danosti těchto fenoménů nejsou ještě zřeny samy principy – jsou samy o sobě stejně málo uvědomovány jako principy poznání.“ (dtto). Tato Hartmannova myšlenka je vlastně velmi tradiční, takříkajíc „protofilosofická“, a rozšířila se v evropské tradici asi zejména zásluhou nejstaršího misionáře mezi pohany, totiž „třináctého“ apoštola Pavla: Stvořitele je možno „nazřít“ z jeho stvoření, ze stvořeného světa. Ovšem na rozdíl od Pavla se Hartmann vyhne právě té poslední otázce, odkud jsou ty „ne-dané“ hodnoty, které můžeme jakoby „objevit“ a „uzřít“ ve fenoménech lidského chování a jednání. Když postoupíme o krok dál, ukazuje se cosi vnitřně rozporného – a Hartmann vskutku mluví o „aporíích“. Po mém soudu však právě zde začíná, nikoli „končí“ vlastní úkol filosofie.

(Písek, 071129-1.)